

ДВНЗ
«Українська академія банківської справи
Національного Банку України»

Препринт серії № UABS DPD/2014/012

Милейко Є.І.
студент групи МП-22

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ**

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Постановка проблеми. Економічний розвиток будь-якої країни залежить не лише від рівня розвитку сучасних технологій і техніки, рівня та тенденцій розвитку реального сектору економіки, а й великою мірою визначається ступенем розвитку банківської системи. Сталий розвиток України можливий лише за умови достатніх обсягів інвестиційних ресурсів для здійснення структурних зрушень у господарському комплексі країни. Цього можна досягти через активізацію банківських установ до фінансування економіки.

У зв'язку з цим першочерговим завданням державного управління є покращення інвестиційного клімату, активізація інвестиційної активності вітчизняних банків, накопичення інвестиційних ресурсів та їх концентрація у пріоритетних напрямках економіки. За роки незалежності роль українських банків як інвестора національної економіки була невиправдано низькою. Сучасна ж ситуація в українській економіці диктує необхідність активізації інвестиційної діяльності, де ключову роль мають виконувати банки як посередники в акумулюванні та перерозподілі тимчасово вільних коштів. Тому стан та проблеми розвитку інвестиційної діяльності банків в Україні набуває підвищеної актуальності та значущості. Тенденції, що намітилися сьогодні в інвестиційній діяльності банків, вимагають розроблення нових інноваційних технологій, підходів, методів для її фінансування, які мають відповідати економічним можливостям України та стратегічним векторам її розвитку.

Актуальність теми. Важливу роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку країни відіграє інвестиційна діяльність, вкладення коштів у економіку, у створення та модернізацію основних фондів усіх галузей господарства. Масштабність і ефективність інвестиційної діяльності багато в чому визначається станом господарського законодавства та інвестиційного законодавства зокрема. Саме від останнього залежить створення сприятливих умов, що забезпечують зацікавленість потенційних інвесторів у вкладення коштів у розвиток економіки.

Ситуація економічного розвитку, яка склалась сьогодні в Україні, дуже складна. Серед сукупності причин, що сприяли економічній кризі та стримують перехід України на шлях економічного зростання, чи не найголовнішою є низька інвестиційна активність. У забезпеченні виходу економіки з кризового стану і стабільного її розвитку вирішальну роль відіграє науково обґрунтована інвестиційна політика держави. Саме вона з допомогою державних органів регулювання інвестиційних відносин визначає реальні джерела, напрями, структуру інвестицій, здійснює раціональні та ефективні заходи для виконання загальнодержавних, регіональних та місцевих соціально-економічних програм.

Ступінь розробленості теми. Державне регулювання інвестиційних правовідносин є необхідним та спрямоване на створення сприятливих нормативно-правових та господарських умов для інвестування, формування підприємствами і організаціями необхідних фінансових засобів для інвестиційного розвитку.

Дослідження проблеми інвестування завжди знаходились в центрі уваги економічної і правової думки. Це обумовлено тим, що інвестиції торкаються найглибших основ господарської діяльності, визначають процес економічного зростання в цілому.

Питання державного та правового регулювання інвестиційних правовідносин досліджувалися багатьма українськими вченими. Серед них О.М. Вінник, В.Д. Чернадчук, В.Ю. Полатай, В.М. Стойка, В.В. Поєдинок, А.С. Слепушкіна, які зробили вагомий внесок у дослідженні даних питань. Вони звертали увагу на закріплення у законодавстві норм про захист прав суб'єктів інвестиційної діяльності, формування системи державного управління інвестиційних відносин, удосконалення механізму регулювання інвестицій тощо.

Проте, важливість їх дослідження визначається не лише потребою теоретичного вивчення їх правової суті, але і необхідністю удосконалення українського законодавства в сфері державно-правового регулювання інвестиційної діяльності, що і обумовлює актуальність обраної теми дослідження. Від стану, ефективності та спрямування державно-правового регулювання залежить створення розвинутої економічної і правової системи і відповідно – підвищення рівня життя громадян України, забезпечення їм гідних умов для реалізації власних можливостей.

Мета роботи полягає у дослідженні теоретичних і практичних аспектів правового регулювання діяльності банків у сфері інвестиційних відносин, виявлення основних проблем та визначення шляхів їх усунення, а також у аналізі стану охорони праці в банківській установі.

Для досягнення поставленої мети доцільним вбачається вирішення наступних **завдань**:

- 1) дослідження поняття інвестицій;
- 2) визначення суб'єктів, об'єктів та змісту інвестиційних правовідносин;
- 3) дослідження поняття правового регулювання як методу державного регулювання інвестиційної діяльності;
- 4) визначення особливостей правового регулювання діяльності банків у сфері інвестиційних правовідносин;
- 5) вивчення основних форм інвестиційної діяльності;
- 6) дослідження правового регулювання прямого та фінансового інвестування банків як основних форм інвестиційної діяльності;
- 7) визначення основних проблем у правовому регулюванні діяльності банків у сфері інвестиційних правовідносин;

- 8) аналіз основних напрямів вдосконалення правового регулювання діяльності банків у сфері інвестиційних правовідносин;
- 9) дослідження санітарно-гігієнічних умов праці в установі банку;
- 10) вивчення техніки безпеки та протипожежної профілактики банку та їх відповідність встановленим вимогам.

Об'єктом дослідження є інвестиційні правовідносини. **Предметом** дослідження є поняття, сутність, специфіка правового регулювання діяльності банків у сфері інвестиційної діяльності, форми інвестиційної діяльності у вигляді прямого та фінансового інвестування банків.

Методологічною основою дослідження є загальнонаукові та спеціальні наукові методи:

- 1) формально-логічний метод – використовувався для здійснення аналізу сучасного стану законодавства щодо правового регулювання інвестиційних відносин у сфері банківської діяльності;
- 2) аналіз та синтез – розглянуто система нормативно-правових актів, що застосовуються для регулювання інвестиційних відносин у сфері банківської діяльності;
- 3) порівняльно-правовий – вивчалися різні підходи до терміну інвестиційних відносин у сфері банківської діяльності.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у здійсненому комплексному дослідженні стану правового регулювання відносин, які виникають у процесі інвестиційної діяльності банків. Виявлено, що значною проблемою в контексті здійснюваного дослідження є непрозора структура власності в більшості вітчизняних банків, важливим джерелом збільшення капіталу банку є прибуток. При цьому проблемою є обмеженість переліку дозволених вітчизняним законодавством джерел формування статутного капіталу банків.

Практичне значення одержаних результатів визначається новизною дослідження і полягає у висвітленні актуальних питань правового регулювання банківської діяльності у сфері інвестиційних правовідносин, можливості використання результатів для вдосконалення локальних нормативних актів щодо регулювання окремих аспектів у даній галузі.

Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення програм навчальних дисциплін “Банківське право”, “Господарське право”, у викладанні цих дисциплін і при підготовці навчальних посібників, методичних рекомендацій для студентів юридичних факультетів.

Структура роботи відповідає меті та завданням дослідження і складається зі вступу, чотирьох розділів та дев'яти підрозділів, висновків, переліку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 88 сторінки, основний текст налічує 79 сторінок, список використаних джерел містить 59 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано вибір теми дипломної роботи, її актуальність, визначено мету і завдання, описано матеріал, об'єкт, предмет і методи дослідження, вказано наукову новизну, теоретичне та практичне значення, структуру роботи.

Розділ I “Теоретико-методологічні аспекти правового регулювання діяльності банків у сфері інвестиційних відносин” складається із двох підрозділів і присвячений дослідженню загальних положень інвестиційних правовідносин. *Перший підрозділ “Поняття та сутність правового регулювання інвестиційних відносин”* розкриває питання поняття та сутності правового регулювання інвестиційних відносин. В зазначеному підрозділі розглядається категорія інвестицій в наукову та законодавчому визначенні. Виявлено, що під інвестиціями слід розуміти вкладення фінансового чи матеріального характеру на коротку, середню чи довготривалу перспективу з метою отримання вигоди в майбутньому. При цьому при здійсненні інвестицій між суб'єктами інвестиційної діяльності виникають відносини з приводу об'єктів інвестицій. Головним суб'єктом інвестиційних відносин визначено інвестора, права та обов'язки якого встановлені законом України “Про інвестиційну діяльність” з урахуванням специфіки регулювання в певних сферах господарської діяльності. Об'єктами інвестиційної діяльності можуть бути:

- нові і модернізовані основні й оборотні кошти;
- цільові грошові вклади;
- науково-технічна продукція;
- права на інтелектуальну власність;
- майнові права;
- інші об'єкти власності.

Встановлено, що сутність правового регулювання інвестиційної діяльності полягає у створенні ефективних правових норм законодавчого та підзаконного характеру з метою активізація та поліпшення інвестиційних процесів.

Другий підрозділ “Особливості правового регулювання діяльності банків у сфері інвестиційних відносин” визначає особливості інвестиційних відносин, що складаються за участю такого суб'єкта господарювання як банки. Встановлено, що інвестиційна діяльність банків має свою специфіку зумовлену особливостями регулювання діяльності банківської системи взагалі та специфічними функціями, які регулює остання.

Зокрема, банкам забороняється діяльність у сфері матеріального виробництва, торгівлі (за винятком реалізації пам'ятних, ювілейних і інвестиційних монет) та страхування, крім виконання функцій страхового посередника.

Банк може мати у власності нерухоме майно загальною вартістю не більше 25 відсотків капіталу банку. Банк має право здійснити інвестицію лише на підставі письмового дозволу Національного банку України. Банку забороняється інвестувати кошти в юридичну особу, статутом якої передбачена повна відповідальність її власників.

Пряма та/або опосередкована участь банку у статутному капіталі будь-якої юридичної особи не має перевищувати 15 відсотків статутного капіталу банку, а сукупні інвестиції банку не мають перевищувати 60 відсотків розміру статутного капіталу банку.

Діяльність банків у сфері інвестиційних відносин характеризується рядом особливостей:

- значний ступінь державного регулювання з боку НБУ, що виявляється у встановленні обмежень для банків як учасників інвестиційного процесу з метою захисту банківської системи і відповідно – попередженні негативних наслідків від можливих інвестиційних ризиків;

- спеціальний суб'єктний склад відносин – головною фігурою, яка ініціює, організовує інвестування, вкладає власні та/або залучені кошти, несучи основні ризики за результати інвестування, є банк;

- метою банківського інвестування виступає отримання комерційного результату;

- банківське інвестування має “грошовий характер”, що пояснюється позичковим надходженням джерел фінансування інвестицій;

Виявлено, що банківське інвестування здійснюється в двох основних формах: прямого та фінансового. Під прямими інвестиціями банків слід розуміти вкладення безпосередньо у виробництво, матеріальні активи, капітальне будівництво, інновації і подібне. Під фінансовим інвестуванням слід розуміти вкладення ресурсів у цінні папери, тобто формування інвестиційного портфеля банку.

Другий розділ “Форми інвестиційної діяльності банків” присвячено дослідження вищезазначених двох форм інвестування банків. В першому підрозділі “Пряме інвестування банків” розглянуто питання прямого (іншими словами реального інвестування). Виявлено, що основними найбільш поширеними формами прямого інвестування банків є фінансування інвестиційних проектів. Поняття інвестиційних проектів нещодавно введено в закон України “Про інвестиційну діяльність”. Під ним розуміють сукупність цілеспрямованих організаційно-правових, управлінських, аналітичних, фінансових та інженерно-технічних заходів, які здійснюються суб'єктами інвестиційної діяльності та оформлені у вигляді планово-розрахункових документів, необхідних та достатніх для обґрунтування, організації та управління роботами з реалізації проекту. Основою для розвитку проектного фінансування слід вважати нещодавно прийнятий закон України “Про державно-правове партнерство”, який покликаний активізувати участь у здійсненні проектного фінансування. Опосередковується проектне фінансування укладенням кредитної угоди. При

цьому положення кредитної угоди, як правило, мають стандартизовано форму і базуються на загальних положеннях цивільного та господарського законодавства.

Ще однією поширеною формою прямого інвестування є спільне фінансування банками шляхом укладення консорціумом угоди. З огляду на забезпечення реалізації соціальних завдань держави перспективним вбачається розвиток концесійної діяльності, яка спрямована на досягнення соціального ефекту і при цьому здатна приносити прибуток, тобто бути привабливою для інвестора. Концесійне кредитування опосередковується укладенням концесійної угоди на основі закону України “Про концесії”.

Другий підрозділ “Фінансове інвестування в банківській сфері” присвячений розгляду питання інвестування банків у цінні папери, тобто формування інвестиційного портфеля банків. Дане питання регулюється положеннями законодавства “Про цінні папери та фондовий ринок” та банківським законодавством, особливо щодо бухгалтерського та фінансового обліку.

В інвестиційному портфелі банків, виділяють:

- цінні папери банків на інвестиції;
- цінні папери банків на продаж;
- портфель вкладень у дочірні компанії;
- портфель пайової участі (вкладень в асоційовані компанії).

Особливість фінансового інвестування банків пов’язана обмеженнями щодо економічних нормативів, які є обов’язковими до виконання всіма банками згідно з Постановою Правління НБУ № 368 від 28.08.2001 р. “Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні”.

Третій розділ “Проблеми правового регулювання діяльності банків у сфері інвестиційних правовідносин” присвячено виявленню основних проблем інвестиційної діяльності банків. Проблеми досліджуються у *першому підрозділі “Недоліки у правовому регулюванні діяльності банків інвестиційній сфері”*. *Другий підрозділ “Напрямки удосконалення правового регулювання діяльності банків у сфері інвестиційних відносин”* присвячено розгляду можливих шляхів вирішення виходячи із встановлених у попередньому підрозділі проблем. Їх можна умовно поділити на декілька груп:

1) проблеми пов’язані із недостатньою ресурсною базою банків для інвестування та банківським регулюванням, що обмежує кількість ресурсів банку для прямого інвестування;

2) відсутність гарантій інвесторам при реалізації інвестиційних договорів.

Виходячи із вищезазначених сформульованих проблем, в другому підрозділі запропоновано такі шляхи їх вирішення:

1) розвиток консорціумного кредитування для подолання проблеми недостатності інвестиційних ресурсів;

2) урівняння прав та обов'язків держави та інвесторів при здійсненні спільної діяльності (надання права приватним інвесторам звертатися з інвестиційною пропозицією, самому визначати перспективність фінансування того чи іншого проекту);

3) реєстрація та диференціація інвестиційних договорів залежно від соціального та економічного ефекту, який вони можуть принести. Надання відповідних диференційованих гарантій інвесторам при реалізації цих договорів.

Четвертий розділ Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях складається із 3-х підрозділів. У першому підрозділі досліджується вплив таких факторів як рівень шуму, освітлення, іонізації на трудову діяльність працівників установи та їх відповідність встановленим стандартам. Другий підрозділ присвячено дослідженню використання електроприладів в установі та роботі протипожежної системи установи. У третьому підрозділі охарактеризовано приміщення Управління за категорією вибухо-пожежної безпеки.

У **висновках** узагальнено основні результати дослідження, отримані при аналізі правового регулювання інвестиційної діяльності банків.

ВИСНОВКИ

Під час написання дипломної роботи було проаналізовано ряд нормативно-правових документів, зокрема, цивільний та господарські кодекси України, закон України “Про банки і банківську діяльність”, “Про інвестиційну діяльність”, “Про інноваційну діяльність”, “Про захист іноземних інвестицій” та інші. Також було досліджено та проаналізовано науково-теоретичні праці вчених з питання правового регулювання діяльності банків у сфері інвестиційних відносин, зокрема, таких як О.Д. Вовчак, М.П. Денисенко, Т.В. Майорова, В.І. Міщенко, А.А. Пересада, С.К. Реверчук, В.Я. Шевчук та інші.

В результаті написання дипломної роботи було зроблено наступні висновки:

1. Інвестиційні правовідносини – це різновид господарських правовідносин, що складаються (виникають) між суб’єктами інвестиційної діяльності (інвесторами та іншими учасниками цієї діяльності) щодо підготовки, реалізації інвестицій, відшкодування витрачених коштів і отримання прибутку (доходу) чи досягнення соціального ефекту.

2. Сутність правового регулювання інвестиційної діяльності з метою її стимулювання полягає, з одного боку, в створенні сприятливих умов і гарантій інвесторам, конкурентного середовища на ринках праці, капіталів, товарів, а з другого боку – визначення правового статусу суб’єктів інвестування та їхніх організаційно-правових форм.

3. Діяльність банків у сфері інвестиційних відносин характеризується рядом особливостей:

– значний ступінь державного регулювання з боку НБУ, що виявляється у встановленні обмежень для банків як учасників інвестиційного процесу з метою захисту банківської системи і відповідно – попередженні негативних наслідків від можливих інвестиційних ризиків;

– спеціальний суб’єктний склад відносин – головною фігурою, яка ініціює, організовує інвестування, вкладає власні та/або залучені кошти, несучи основні ризики за результати інвестування, є банк;

– метою банківського інвестування виступає отримання комерційного результату;

– банківське інвестування має “грошовий характер”, що пояснюється позичковим надходженням джерел фінансування інвестицій;

4. Діяльність банків у сфері інвестиційних відносин слід розглядати як діяльність по вкладенню банком власних або залучених грошових коштів у формі прямого та/або фінансового інвестування з метою отримання прибутку, що врегульована нормами інвестиційного та банківського права;

5. Основними напрямками прямого інвестування банків в Україні можна вважати проектне фінансування, консорціумне фінансування, концесійну діяльність. Правове регулювання зазначених видів банківського

інвестиційного фінансування опосередковується кредитним договором, договором про консорціумне кредитування, договором про концесію.

6. Проблемними питанням при здійсненні концесійної діяльності є диспропорція в закріпленні прав та обов'язків концесієдавця та концесіонера, відсутність державних гарантій, відсутність права концесіонера на подачу пропозиції щодо об'єкта концесії, непрозора процедура проведення концесійного конкурсу.

7. Важливою складовою інвестиційної діяльності банку, яка надає йому можливість вирішення ряду специфічних інвестиційних завдань є насамперед, формування портфеля цінних паперів. Параметри інвестиційної діяльності українських банків на фондовому ринку чітко визначені законодавством. Водночас масштаби цієї діяльності банків об'єктивно обумовлені станом розвитку самого ринку цінних паперів і безпосередньо банківської діяльності.

8. Слід зазначити, що портфель цінних паперів комерційного банку містить передусім придбані в ході активних операцій цінні папери, які засвідчують інвестування банком коштів і вкладення капіталу. Усі наявні і придбані банком за свій рахунок цінні папери розподіляються на дві великі групи: первинний та вторинний резерв. Цінні папери, які належать до первинного резерву, безпосередньо є інвестиціями і служать для забезпечення доходності банку. Цінні папери, які належать до вторинного резерву, мають на меті підтримання ліквідності банку.

9. Значною перешкодою на шляху формування та ефективного використання інвестиційного потенціалу банківської системи України є дефіцит як довгострокових, так і короткострокових фінансових ресурсів, що обмежує виконання банками своїх зобов'язань та не дозволяє їм забезпечити пропозицію довгострокових кредитів на рівні, адекватному потребам економіки. Серед інструментів збільшення капіталу банків одне з провідних місць займає залучення субординованого боргу.

10. З метою підвищення ефективності концесійної діяльності пропонуємо:

- законодавчо закріпити право осіб приватного та публічного права на подання пропозицій щодо реалізації концесійних проектів;

- законодавчо врегулювати процедуру експертизи проектів, яка повинна бути одним з основних етапів системи оціночних процедур щодо відбору та ухвалення рішення про фінансування концесійних проектів.

12. Вважаємо за необхідне законодавчо закріпити правовий статус інвестиційних договорів національного інвестора з метою надання диференційованих пільг залежно від категорії інвестиційного договору (по сплаті податків та страхуванню), піддавши їх обов'язковій реєстрації. При цьому доцільним вбачається реєстрація договорів, що відповідають двом критеріям:

- 1) укладаються у визначених державою пріоритетних напрямках економіки;

2) приносять економічну та соціальну вигоду (реалізація створить певну кількість робочих місць).

Доцільним вбачається також введення диференціації договорів на декілька категорій залежно від інвестиційного потенціалу, тобто потенціального економічного та соціального ефекту, який може бути досягнуто внаслідок їх реалізації.

АНОТАЦІЯ

Милейко Є.І. Правове регулювання інвестиційної діяльності банків. – Рукопис. Дипломна робота на отримання освітньо-кваліфікаційного рівня “магістр” за спеціальністю 8.03040101 – Правознавство. – Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”, Суми, 2014.

В дипломній роботі проведено аналіз діючого інвестиційного законодавства з питань інвестиційної діяльності банків і проведено комплексне дослідження з питань правового регулювання діяльності банків у сфері інвестиційних відносин.

Автором виявлено особливості діяльності банків у сфері інвестиційних відносин, встановлено основні форми інвестиційної діяльності банків та досліджено їх правове регулювання, а також запропоновано напрямки вдосконалення законодавства у сфері інвестиційної діяльності банків.

Ключові слова: правове регулювання, інвестиційні відносини, банківські інвестиції, інвестиційна діяльність банків, пряме інвестування банків, фінансове інвестування банків, напрямки удосконалення правового регулювання діяльності банків.

АННОТАЦИЯ

Милейко Е.И. Правовое регулирование инвестиционной деятельности банков. – Рукопись. Дипломная работа на получение образовательно-квалификационного уровня “магистр” по специальности 8.03040101 – Правознавство. – Государственное высшее учебное заведение “Украинская академия банковского дела Национального банка Украины”, Сумы, 2014.

В дипломной работе проведен анализ действующего законодательства по вопросам инвестиционной деятельности банков и проведено комплексное исследование по вопросам правового регулирования деятельности банков в сфере инвестиционных отношений.

Автором выявлены особенности деятельности банков в сфере инвестиционных отношений, установлено основные формы инвестиционной деятельности банков, исследовано их правовое регулирование, а также

предложено направления усовершенствования законодательства в сфере инвестиционной деятельности банков.

Ключевые слова: правовое регулирование, инвестиционные отношения, банковские инвестиции, инвестиционная деятельность банков, прямое инвестирование банков, финансовое инвестирование банков, направления усовершенствования правового регулирования деятельности банков.

ANNOTATION

Mileyko Y.I. Legal regulation of bank activity in the investment sphere. – Manuscript. Diploma work to receive educational qualification “Master” in the specialty 8.03040101 – Law. – State higher education institution “Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine”. Sumy, 2014.

In research paper analyzes the current investment Banking law and carried out a comprehensive study of legal regulation of bank activity in the investment sphere.

The author found the specific of bank activity in the investment sphere, determined the main forms bank activity in the investment sphere, analyzed legal regulation, suggested the ways to improve legal regulation of bank activity in the investment sphere.

Key words: legal regulation, investment relations, bank investments, bank investment activity, straight bank investing, finance bank investing, the ways to improve legal regulation of bank activity.